

DIN VREMEA RĂZBOIULUI DE INDEPENDENȚĂ. CEREMONIALUL DE DECORARE DE LA COTROCENI DIN 13/25 MAI 1877*

Tudor-Radu TIRON

Motto:

*Nu vedeți D[omniile]
V[oastră] că decorațiunea
este pentru individ ceea ce
este drapelul pentru un
regiment?*

M. Kogălniceanu**

Abstract: On Friday, May 13/25, 1877, shortly after Romania declared its independence from the Ottoman Empire, prince Carol I of Romania conferred the Military Virtue Medal and the newly instituted Star of Romania Order to several officers, warrant officers and soldiers, who distinguished themselves in the first days of the Romanian-Ottoman conflict upon Danube, at Oltenița.

Held on a field near the Princely Palace of Cotroceni (in Bucharest), this military ceremony – the first of that kind, involving war decorations – was recorded and depicted by an envoy of “The Illustrated London News” (being published on Saturday, June 16, 1877).

In the illustration, Prince Carol is attaching the Military Virtue Medal to the chest of general George Manu, commander of the 4th Division, while other militaries are also waiting to be decorated.

The study reviews the chronology of the events, the names of the people decorated on this occasion, the regulations issued regarding these two awards, together with the official and press testimonies of the ceremony.

Keywords: Carol I of Romania, War of Independence 1877-1878, Romanian decorations, Star of Romania Order, Military Virtue Medal

Înființat la 10/22 mai 1877¹, chiar în ziua proclamării Independenței de Stat, Ordinul „Steaua României” rămâne și astăzi, la 140 de ani de la înființare, cea mai însemnată decorație națională, fiind în continuare conferită „...pentru a recompensa serviciile excepționale, civile și militare, aduse statului și poporului român”².

Literatura de specialitate s-a aplecat, în mod constant, asupra originilor Ordinului „Steaua României”³, fiind cunoscute și numele celor care au primit

* Autorul se folosește de acest prilej pentru a adresa mulțumirile sale doamnei Delia Bălăican (București), doamnei Carmen Cernat (București), doamnei Mădălina Nițelea (București), doamnei Elena Olariu (București), doamnei Alina Popescu (București) și doamnei Carmen Tănăsioiu (București), precum și domnului Octavian Boicescu (București), domnului Simion Câlția (București), domnului Tudor Alexandru Martin (București), domnului Antti Matikkala (Helsinki), domnului John F. Mueller (Cambridge) și domnului Andrei Pogăciaș (Baia-Mare), pentru întregul sprijin acordat în vederea realizării textului de față.

** Fragment din discursul lui Mihail Kogălniceanu, în calitate de ministru al afacerilor externe, din timpul sesiunii extraordinare care a avut loc, în Adunarea Deputaților, în data de 9/21 mai 1877 – publicare în *MO*, nr. 120, duminică, 29 mai/10 iunie 1877, p. 3.491.

¹ *Legea relativă la instituirea Ordinei Steaua României*, sancționată și promulgată prin Decretul Domnesc nr. 1.108 din 10 mai 1877, publicată în *MO*, nr. 107, joi, 12/24 mai 1877, p. [3.159]-3.160.

² *Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 11 din 25 iunie 1998* (publicată în *MO*, nr. 236 din 29 iunie 1998 și republicată în *MO*, nr. 271 din 14 iunie 1999, p. [1]-8), aprobată prin Legea nr. 77 din 7 mai 1999 (publicată în *MO*, nr. 200 din 10 mai 1999, p. 2-19).

³ Vintilă Ivănceanu, Petre P. Sterescu, Petre Ionescu, C. Tâmpceanu, *Ordine, cruci și medalii române. Istoric, legi și regulamente*, Imprimeria Statului, București, 1927, p. 25-28 (legislație); general Gr. Constandache, *Medaliile și decorațiunile militare românești. Privire asupra recompenselor, decorațiunilor și medaliilor*, în *BSNR*, anii XXIX-XXXVI, nr. 83-90, 1935-1942, partea II, p. 194-195; C[onstantin] F[londor], C[onstantin] M[oisil], *Decorațiunile românești*, în „Enciclopedia României”, vol. I, 1938, p. 86-87; Dan Alex. Berindei, *Cuza Vodă și Ordinul Unirii. O încercare de instituire a unei decorații naționale*, în *RIR*, XVII, 1947, fasc. I-II, p. 105-106; Dan Cernovodeanu, *Independența României în heraldica și numismatica națională*, în *MN*, I, 1974, p. 541-544; Constanța Știrbu, *Date noi privind emiterea decorațiilor românești dedicate Războiului de Independență*, în *MN*, IV, 1978, p. 548-550; Ion Safta, Rotaru Jipa, Tiberiu Velter, Floricel Marinescu, *Decorații românești de război. 1860-1947*, București, Editura Universitaria, 1993, p. 38-46 (istoric și ilustrații ale modelului 1877); Lucia Bieltz, *Ordinul „Steaua României” – prima conferire*, în *MN*, VIII, 1994, p. 67-70; Alexandru Ataman, *Ordinul național Steaua României*, în *RIM*, 1999, nr. 4, p. 59; Sorin Iftimi, Aurica Ichim, *Alexandru Ioan Cuza. Steme, monograme, decorații*, Iași,

această distincție, pentru fapte de arme din Războiul de Independență⁴. Cu toate acestea, rămân încă suficiente aspecte de lămurit, referitoare la începuturile funcționării sistemului național de decorații. Vom încerca, în paginile care urmează, să aducem mai multă lumină asupra momentului exact al primei conferiri a ordinului⁵.

Pretextul demersului de față l-a constituit achiziționarea unei reproduceri (Fig. 1) din revista „The Illustrated London News”, numărul apărut în data de 16 iunie 1877⁶. Intitulată *THE WAR: PRINCE CHARLES OF ROUMANIA DECORATING SOLDIERS WHO HAVE BEEN UNDER FIRE. FROM A SKETCH BY ONE OF OUR SPECIAL ARTISTS*, având 302x204 mm, ilustrația – care face pandant unei alte imagini, redând amenajarea unei baterii românești la Oltenița – nu este necunoscută literaturii de specialitate referitoare la Războiul de Independență⁷. Autorul desenului semnează cu inițialele „C. R.”, care, din păcate, nu corespund niciunuia dintre artiștii care au colaborat cu „The Illustrated London News”, fiind trimiși pe front, în partea rușilor ori a otomanilor⁸.

Explicația imaginii este următoarea:

„...The ceremony of bestowing decorations on fifteen soldiers and seven officers of the Roumanian army, the first of them who were under fire at

Editura Kolos, 2009, p. 67-74; Simion Câlția, *Décorations et discours politique pendant le règne de Charles Ier*, în *Penser le XIXe, siècle. Nouveaux chantiers de recherche*, sous la direction de Silvia Marton et Constanța Vintilă-Ghițulescu, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2013, p. 226-228; Tudor Alexandru Martin, Katiușa Pârvan, Cătălina Opașchi, *Onoarea națiunilor (II). Ordine și decorații românești din patrimoniul Muzeului Național de Istorie a României*, București, 2016, p. 42-52 (istoric și ilustrații ale modelului 1877).

⁴ Cornel I. Scafeș, Horia Vl. Șerbănescu, Corneliu M. Andonie, Ioan I. Scafeș, *Armata Română în Războiul de Independență 1877-1878*, București, Editura Sigma, 2002, p. 302-354.

⁵ Spre exemplu, autorii Constantin Flondor și Constantin Moisil arătau (*op. cit.*, p. 87), că „...Prima decernare a decorațiunilor («Stelei României», n.n.), s-a făcut în cursul lunilor septembrie și octombrie 1877, cu ocazia luptelor de la Plevna ...”.

⁶ „The Illustrated London News”, No. 1.979 – vol. LXX, Saturday, June 16, 1877, p. 558 (text), 561 (reproducere).

⁷ Adrian-Silvan Ionescu, *Penel și sabie. Artiști documentariști și corespondenți de front în Războiul de Independență (1877-1878)*, prefață de acad. Paul Cernovodeanu, [București], Editura Biblioteca Bucureștilor, 2002, p. 45-46 și fig. 23. În același sens și Cornel I. Scafeș, Horia Vl. Șerbănescu, Corneliu M. Andonie, Ioan I. Scafeș, *op. cit.*, p. 44.

⁸ Adrian-Silvan Ionescu, *op. cit.*, p. 37-38.

Oltenitza, though really not at all in danger from such a distant cannonade, has been thought worthy of an Illustration. It was performed (ceremonia, n.n.) by Prince Charles of Roumania, accompanied by the Princess, his wife, in the Cotrotscheni Field, at Bucharest, on the 23rd ult[imo]. The Prince is shown in the act of placing the decorative ribbon and badge on the breast of General Manu ...”.

Deși minimalizează amenințarea otomană, care totuși a fost reală⁹, relatarea britanică este totuși veridică, după cum vom vedea în cele ce urmează.

Compoziția are în centru perechea domnească, Carol I și Elisabeta, redați călare. În fața lor se află generalul Manu, înfățișat de asemenea călare, grupul celor trei personaje fiind flancat, în partea dreaptă a imaginii, de suita domnului (ofițeri, jandarmi călări și mai mulți civili), iar în partea stângă de un grup de cavaleriști cu săbiile scoase. Atât Carol I cât și generalul Manu sunt redați în uniformă de general (mică ținută), cu chipie de pânză albă, de vară. Tot în partea stângă, dar în prim plan, se observă șase militari pedestri din diferite arme, pe două rânduri, în poziție de drepti, alături de care se află un ofițer de vânători cu sabia scoasă în chip de salut. Priviți din spate, cei șase militari sunt: în rândul din față, doi vânători pedestri, în ținuta de campanie de vară, precum și, la stânga lor, un militar ce pare să fi fost un infanterist de linie, iar în rândul din spate, un dorobanț (cu opinci în picioare), în ținuta de serviciu de vară, precum și doi infanteriști de linie, în ținuta de campanie, de vară. Cei șase militari poartă ranițe cu echipamentul specific (raniță cu gamelă), fiind înarmați cu puști (care par a fi sistem Dreyse, model 1867). Individualizați mai puțin, cavaleriștii din partea stângă a imaginii sunt, după toate probabilitățile, ofițeri de infanterie de linie, de călărași și de artilerie¹⁰. În planul îndepărtat vedem un rând de militari, cu două drapele, precum și mai multe clădiri cu acoperiș în două ape, înfățișând, poate, Pirotehnia Armatei. În fine, ca o completare a suitei domnești, în partea dreaptă a imaginii aflăm o trăsură deschisă (redată din partea posterioară), în care se află două doamne purtând umbreluțe dantelate. În spatele acestui echipaj se vede un

⁹ Done Șerbănescu, *Momente din istoria Olteniței*, Muzeul Civilizației Gumelnița din Oltenița, Editura Agora, 2009, p. 126-128.

¹⁰ Pentru identificarea diferitelor uniforme și piese de armament, am avut în vedere următoarele lucrări: *** *Uniformele Armatei Române 1830-1930 – Les uniformes de l'Armée Roumaine*, Muzeul Militar Național, București, 1930, pl. 40-53; Cristian M. Vlădescu, *Uniformele armatei romane. De la începutul secolului al XIX-lea până la victoria din mai 1945*, [București], Editura Meridiane, 1977, p. 73-99; Cornel I. Scafeș, Horia Vl. Șerbănescu, Corneliu M. Andonie, Ioan I. Scafeș, *op. cit.*, pl. 1-6, 8-9, 12.

militar în uniformă deschisă, cu caschetă albă și sabie la brâu (poate, un ofițer rus), precum și doi domni în haine civile, care ar putea fi gazetari.

Asupra locului desfășurării evenimentului nu avem nicio îndoială; este vorba de câmpul sau platoul de la Cotroceni (Fig. 2), aflat la vest de reședința domnească, deci acolo unde se organizase un spital de campanie, sub oblăduirea doamnei Elisabeta¹¹, în completarea altei instituții patronate tot de către principesă, azilul „Elena Doamna”¹². Data evenimentului nu este însă cea corectă; „23 ale lunii trecute”, adică 23 mai după calendarul gregorian (la care trebuie să se fi raportat corespondentul „The Illustrated London News”), înseamnă ziua de 11 mai, după calendarul iulian, valabil în România anului 1877. Or, ceremonia de decorare de la Cotroceni a avut loc două zile mai târziu, adică vineri, 13/25 mai 1877 – după cum se arată într-un istoric pe care Divizia 4 Infanterie l-a înaintat Corpului 2 Armată (referitor la operațiunile dintre 12/24 aprilie și 2/14 iunie 1877)¹³, data regăsindu-se în presa centrală a vremii – la care ne vom referi ceva mai departe – și fiind înregistrată ca atare în literatura de specialitate¹⁴.

Ceremonia era menită a-i omagia pe câțiva dintre militarii care se remarcaseră în prima fază a ostilităților româno-otomane, mai exact în timpul tragerilor de artilerie dintre Oltenița și Turtucaia, care au urmat celor dintre Calafat și Vidin, energica ripostă românească anunțând, în fapt, apropiata proclamare a Independenței¹⁵. Responsabil cu apărarea Olteniței era generalul

¹¹ Adrian-Silvan Ionescu, *Cotrocenii la 1877*, în „Studii și Articole de Istorie și Istoria Artei”, Muzeul Național Cotroceni, coordonatori dr. Diana Fotescu (istorie), Marian Constantin (istoria artei), [București], Editura Sigma, [2001], p. 149-150. În același sens și Anica St. Constantin, *Carol I și Cotrocenii*, în „Studii și Articole de Istorie și Istoria Artei”, ed. cit., p. 157.

¹² Ramona Caramelia, *Clădirea Azilului „Elena Doamna”: de la generozitate privată la inițiativa statului*, în „Monumentul”, XIII, Partea I, Lucrările Simpozionului Național „Monumentul – Tradiție și viitor”, ediția a XIII-a, Iași, 2011, volum coordonat de Mircea Ciubotaru, Aurica Ichim și Sorin Iftimi, Iași, Editura „Doxologia”, 2012, p. 207.

¹³ *DIR, Războiul pentru Independență*, vol. III (9 mai 1877 – 15 iunie 1877), nr. 941, p. 507 (document emis în data de 2 iunie 1877, la Islaz).

¹⁴ General-maior dr. Constantin Olteanu, colonel dr. Ilie Ceașescu, colonel dr. Vasile Mocanu, colonel dr. Florian Tucă, colonel Gheorghe Stoean, *Cronica participării Armatei Române la Războiul pentru Independență. 1877-1878*, cuvânt înainte de general-colonel Ion Coman, București, Editura Militară, 1877, p. 121-122.

¹⁵ Conf. univ. dr. Ion Pătroiu, *Declararea stării de război între România și Imperiul Otoman*, în *** *Istoria militară a poporului român*, vol. IV, *Epoca revoluțiilor de eliberare națională și socială. De la revoluția populară din 1784 la cucerirea*

Manu¹⁶, bombardamentele otomane împotriva acestui oraș – care, dacă ar fi fost capturat de către trupele otomane, ar fi îngăduit avansarea acestora asupra capitalei¹⁷ – începând în data de 21 aprilie / 3 mai 1877, ceea ce a dus la rănirea mai multor militari ai Diviziei 4 Infanterie: locotenentul Petru Rafael (Rafail, Raphael), sergentul Vasile Radu, precum și soldații Costache Ochian și Ilie Stancu (din Regimentele 3 Artilerie și 16 Dorobanți)¹⁸. Bombardamentul otoman va fi reluat în 28 aprilie / 10 mai, antrenând riposta energică și eficientă a trupelor aflate sub comanda locotenent-colonelului Alexandru Pereț. Redăm în continuare, din *Partea neoficială* a „Monitorului Oficial”, în ce au constat ostilitățile de la Oltenița:

„... La 28 aprilie, la orele 4 după-amiaza, bateriile turcești din Turtucaia a[u] început să bombardeze cu vioiciune bateriile române așezate în josul orașului Oltenița, la Carantina-Veche. După 7 focuri, bateriile noastre a[u] început să răspundă.

Această luptă de artilerie a ținut până la orele 7 ½ seara, trăgându-se din partea turcilor ca la 450 focuri, iar din partea noastră 200. În timpul luptei 2 monitoare turcești au atacat în flanc bateriile române, care, îndreptând două tunuri în aceste monitoare, le-a[u] făcut să părăsească repede pozițiunea ce ocupau.

În Turtucaia s-a ridicat în două rânduri drapelul alb (s.n.), probând prin aceasta că obuzele aruncate de tunurile noastre produceau efect...”¹⁹.

Schimbul de focuri va continua până în data de 9/21 mai, când Divizia 4 Infanterie a predat trupelor ruse pozițiile deținute la Oltenița²⁰. În zilele care au urmat, divizia a primit ordin de zi de marș către București, mai întâi infanteria, apoi artileria și, în fine, cavaleria. În data de 10/22 mai, toate trupele urmau să se strângă la cantonul dinaintea de Văcărești, bolnavii fiind transportați la Spitalul Central²¹. Încheiată în data de 12/24 mai, odată cu sosirea

independenței depline, 1877-1878, Comisia Română de Istorie Militară, Centrul de Studii și Cercetări de Istorie și Teorie Militară, București, Editura Militară, 1987, p. 633-635.

¹⁶ General-maior dr. Constantin Olteanu, colonel dr. Ilie Ceaușescu, colonel dr. Vasile Mocanu, colonel dr. Florian Tucă, colonel Gheorghe Stoean, *op. cit.*, p. 91, 95.

¹⁷ *Ibidem*, p. 83.

¹⁸ *Ibidem*, p. 93.

¹⁹ *MO*, nr. 120, duminică, 29 mai/10 iunie 1877, p. 3.480.

²⁰ General-maior dr. Constantin Olteanu, colonel dr. Ilie Ceaușescu, colonel dr. Vasile Mocanu, colonel dr. Florian Tucă, colonel Gheorghe Stoean, *op. cit.*, p. 101-103.

²¹ *DIR, Războiul pentru Independență*, vol. III, nr. 941, p. 506-507.

detașamentului comandat de Alexandru Pereț în capitală²², retragerea militarilor de la Oltenița a coincis așadar cu proclamarea Independenței, precum și cu înființarea Ordinului „Steaua României”. Trebuie adăugat, în acest context, că instituirea și conferirea acestei distincții reprezentau o aplicare a art. 93 din *Constituția* de la 1866, unde se stipula că domnul „...va conferi decorațiunea română conform unei anume legi...”²³.

Toate premisele erau întrunite pentru ca **în data de 13/25 mai să aibă loc cea dintâi ceremonie de înmânare a unor decorații conferite pentru fapte de arme**. Era vorba de un incontestabil act de suveranitate, manifestat nu numai față de Imperiul Otoman, ci și față de Rusia – aceasta în condițiile în care domnul Carol I și autoritățile tocmai îl primiseră cu mare pompă, la București, pe marele duce Nicolae, comandantul suprem al armatelor rusești de la Dunăre²⁴. Succesiunea accelerată a evenimentelor nu a îngăduit respectarea tuturor condițiilor formale pe care le-ar fi presupus această ceremonie. În vreme ce Ordinul „Steaua României” (Fig. 3), abia legiferat, putea fi conferit pentru fapte de arme, Medalia „Virtutea Militară” (Fig. 4) (instituită în 1872)²⁵ răsplătea „...faptele meritorii de curagiu și devotament...” (art. 14)²⁶, procedura de selectare a celor decorați fiind însă greu de pus în practică în timp de război (după cum se menționa la art. 17²⁷, cât mai ales la art. 19²⁸). Față de această situație, s-a

²² General-maior dr. Constantin Olteanu, colonel dr. Ilie Ceaușescu, colonel dr. Vasile Mocanu, colonel dr. Florian Tucă, colonel Gheorghe Stoean, *op. cit.*, p. 115.

²³ C. Hamangiu, *Codul General al României (Codurile și legile uzuale în vigoare 1860-1903)*, cuprinzând: toate Codurile, legile uzuale, regulamentele, convențiunile comerciale și de extrădare, decretele și deciziunile cele mai importante de la 1860-1903. Adnotate cu trimiteri la legile corespunzătoare, cu note explicative și înzestrat cu indexe alfabetice și cronologice, vol. I, *Codurile. Constituția – Legea electorală – Procedura electorală (1903) – Codul civil – Procedura civilă veche și nouă, Legea judecătoriailor de pace – Codul comercial cu modificările din 1901 și 1902 – Codul penal – Procedura penală cu modificările din 1902 – Codul silvic – Codul marin și Codul justiției militare*, Editura Librăriei Leon Alcalay, București, 1903, p. 21.

²⁴ Adrian-Silvan Ionescu, *Cotrocenii...*, p. 145.

²⁵ Ion Safta, Rotaru Jipa, Tiberiu Velter, Floricel Marinescu, *op. cit.*, p. 116.

²⁶ *Decretul Domnesc nr. 947 din 17 mai 1872*, publicat în *MO*, nr. 115, miercuri, 24 mai/5 iunie 1872, p. [687].

²⁷ „Faptele meritorii se constată prin raporturile șefilor sub ochii cărora s-a petrecut faptul (meritoriu, n.n.). Aceste raporturi coprinde cu de-amănuntul toate cauzele ce motivează cererea medaliei, și sunt adresate șefului diviziei teritoriale care le supune cercetării unei comisii de patru ofițeri superiori sub președința sa; aceștia apreciază și notează dacă individul merită medalia; rezultatul deliberărilor se consemnează într-un

stabilit că această medalie urma să fie conferită, în timp de război, în urma unor merite puse în ordinul de zi al armatei – Decretul Domnesc fiind emis abia în data de 24 mai / 5 iunie²⁹, aşadar la 10 zile după consumarea evenimentului de la Cotroceni! Este puţin probabil că, la data la care a avut loc decorarea, fuseseră parcurşi toţi paşii stabiliţi de reglementările în vigoare. Mai mult decât atât, Decretul Domnesc de conferire a decoraţiei a fost semnat abia în data de 30 mai / 11 iunie 1877, apărând în „Monitorul Oficial” din 8/20 iunie³⁰, aşadar la aproape o lună de la momentul decorării *de facto*! În lumina celor arătate, apreciem că amânarea decorării *de jure* a militarilor distinşi la Olteniţa se explică tocmai prin necesitatea emiterii, în prealabil, a decretului pentru modificarea *Regulamentului Medaliei Militare* din 1872, care a oferit premisele juridice pentru conferirea unor distincţii pentru fapte de arme.

Potrivit decretului de decorare, „M.S. Domnitorul a binevoit a acorda dreptul de a purta distincţiuni onorifice, pentru fapte de curagiu şi devotament săvârşite în ziua de 28 aprilie 1877, cu ocaziunea bombardării de la Olteniţa”, unui număr de 14 ofiţeri, care au primit Medalia „Virtutea Militară” de aur, precum şi unui număr de 16 subofiţeri şi soldaţi, dintre care doi au căpătat Ordinul „Steaua României” în grad de Cavaler, restul dobândind Medalia „Virtutea Militară” de argint (conferirea celor două modele, de aur, respectiv de argint, s-a făcut în conformitate cu art. 12 din *Regulamentul Medaliei Militare*). Între militarii distinşi prin acest decret (v. ANEXA), regăsim două dintre victimele bombardamentului otoman din ziua de 21 aprilie / 3 mai, anume locotenentul Petru Rafael³¹, care va primi „Virtutea Militară” de aur, respectiv

proces-verbale ce se ataşează la dosier. În caz de diverginţă de opinii, majoritatea şi minoritatea subscrie procesul-verbale, însă minoritatea este ținută a-şi da înscris opinia separată în josul procesului-verbale. În orice caz, chiar când majoritatea ar fi pentru respingerea cererii, actele se înaintează ministerului de resbel”.

²⁸ „Când militarul în favorul căruia se cere medalie se găseşte în cazul prevăzut de art. 14 şi 15 (care se referă la „...faptele meritorii, de curaj şi devotament...”, respectiv la faptele din care au rezultat răni grave, n.n.), ministerul de resbel va cere şi avizul consiliului de miniştri”.

²⁹ *Decretul Domnesc nr. 1.192 din 24 mai/5 iunie 1877*, publicat în *MO*, nr. 119, sâmbătă, 28 mai/9 iunie 1877, p. 3.472.

³⁰ *Decretul Domnesc nr. 1.263 din 30 mai/11 iunie 1877*, publicat în *MO*, nr. 128, miercuri, 8/20 iunie 1877, p. 3.704.

³¹ *** *Anuarul Armatei Române pe anul 1878*, Ministerul de Resbel, Bucureşti, Imprimeria Statului, 1878, p. 309. Născut în 1853, „Raphael Petre” a fost, pe rând, elev (1871), sublocotenent (1873), respectiv locotenent (avansat în data de 24 aprilie/6 mai

soldatul Costache Ochian, care va dobândi Ordinul „Steaua României” în grad de Cavalier. În listă îl vom regăsi pe locotenent-colonelul Alexandru Pereț³², coordonatorul tirului de artilerie din 28 aprilie / 10 mai (deja amintit), precum și pe căpitanul George Lupașcu³³, comandantul Bateriei 3, care s-a ilustrat în zilele de 30 aprilie / 12 mai și 4/16 mai (în cea din urmă, precizia tirului românesc a determinat declanșarea unui incendiu pe malul celălalt al Dunării, în fortul Turtucaia)³⁴. Decorați au fost și locotenenții Constantin Fotino³⁵ și Constantin Grecescu³⁶ (ambii din Regimentul 3 Artilerie), despre care „România Liberă” scria: „... tunarii noștri de la brâul Dunării, ne-au spus ce va să zică virtutea străbună ...”³⁷. Criteriul meritului pare să fi fost respectat cu strictețe, mersul evenimentelor de la Oltenița fiind îndeaproape urmărit de către Carol I, care a și inspectat, în ziua de 30 aprilie / 12 mai, trupele concentrate aici³⁸.

În fruntea listei celor decorați se găsea însuși comandantul Diviziei 4, generalul Manu (Fig. 5). Militar format în spațiul german, acesta se afla, la cei 44 de ani ai săi, pe panta ascendentă a unei impresionante cariere: căpitan în 1858, maior în 1860, locotenent-colonel în 1864, colonel în 1866, trecut „în neactivitate” în 1872 dar rechemat în 1876, avea să primească gradul de general

1877, deci imediat după rănirea sa). În timpul războiului, va primi și Ordinul „Steaua României” în grad de Cavalier.

³² *Ibidem*, p. 325. Născut în 1831, Alexandru Pereț a avut o carieră interesantă. Sergent (1851) iar apoi sublocotenent (1855), a fost degradat la gradul de soldat (1856), devenind din nou sergent și, în aceeași lună, sublocotenent (1857), apoi locotenent (1859), căpitan (1862), maior (1868) și, în fine, locotenent-colonel (1873). La finalul războiului, avea Ordinul „Steaua României” în grad de Ofițer.

³³ *Ibidem*, p. 302. Născut în 1845, George Lupașcu a fost, pe rând, elev (1865), sublocotenent (1867), locotenent (1871), respectiv căpitan (1875). În timpul războiului, va primi și Ordinul „Steaua României” în grad de Cavalier.

³⁴ *DIR, Războiul pentru Independență*, vol. III, nr. 941, p. 504.

³⁵ *** *Anuarul Armatei Române...*, p. 304. Născut în 1847, Constantin Fotino a fost, pe rând, elev (1866), sublocotenent (1868), locotenent (1873), respectiv căpitan (1877). În timpul războiului, va primi și Ordinul „Steaua României” în grad de Cavalier.

³⁶ *Ibidem*, p. 308. Născut în 1849, Constantin Grecescu a fost, pe rând, elev (1870), sublocotenent (1872), respectiv locotenent (1874). În timpul războiului, va primi și Ordinul „Steaua României” în grad de Cavalier.

³⁷ „România Liberă”, anul I, nr. 3, miercuri, 18 mai 1877, [p. 1].

³⁸ *DIR, Războiul pentru Independență*, vol. III, nr. 941, p. 503.

de brigadă în 1877³⁹. (Va fi și ministru în mai multe guverne, parlamentar, ba chiar și prim-ministru⁴⁰, contemporanii dându-i supranumele „Curcanul” – după porecla sub care erau cunoscuți dorobanții de la 1877-1878⁴¹.) În perioada „neactivității” sale, George Manu îndeplinise, din 1874 până în 1877, demnitatea de primar al Bucureștiului⁴², viitorul general fiind cel care, la 8/20 noiembrie 1874, va ține un frumos discurs, cu prilejul dezvelirii statuii lui Mihai Viteazul. Cuvintele premonitorii rostite atunci de către primar – „...dacă (...) ora pericolului ar suna iarăși, vom reveni cu toții în fața acestui monument și, sub inspirațiunea faptelor glorioase (...) națiunea întreagă se va aduna cu încredere și bărbăție în jurul Domnului și Doamnei Țării...”⁴³ – îi vor fi venit în minte principelui trei ani mai târziu, în timpul ceremoniei de decorare din 13/25 mai 1877...

În acest context, nu este inutil de amintit că alegerea locului înmânării celor două distincții a răspuns nu numai unor necesități practice – platoul de la Cotroceni aflându-se în imediata vecinătate a reședinței princiare și a spitalului militar înființat și coordonat de inimoasa doamnă Elisabeta (Fig. 6) – cât și, poate, unor rațiuni de ordin simbolic: tot aici, în ziua de 10/22 septembrie 1867, Carol I înmânase Gărzii Naționale cele dintâi steaguri purtând deviza „Patria și Dreptul Meu”⁴⁴, locul fiind încărcat de o întreagă istorie militară, de la tabăra lui Tudor Vladimirescu din 1821 până la marele lagăr al lui Alexandru Ioan

³⁹ *** *Anuarul Armatei Române...*, p. 124. În același sens și „Dorobanțul”, anul I, nr. 183, duminică, 21 mai 1878, [p. 1] (cu unii ani greșiți).

⁴⁰ Mihail-Dimitri Sturdza, *Dictionnaire Historique et Généalogique des Grandes Familles de Grèce, d'Albanie et de Constantinople*, 2e édition revue et augmentée, chez l'auteur, Paris, 1999, p. 315.

⁴¹ George Costescu, *Bucureștii Vechiului Regat. Cu numeroase reproduceri fotografice documentare și două planșe cu peste 200 de portrete caricaturale ale oamenilor timpului*, București, Editura „Universul”, 1944, p. 327.

⁴² *** *Discursurile generalului G. Manu (1871-1906) adunate și colecționate de B. Mangâru. Pentru a servi la cunoașterea Istoriei Moderne a României*, București, Tipografia Curții Regale, F. Göbl Fii, 1906, p. XII.

⁴³ *Ibidem*, p. 3.

⁴⁴ Anica St. Constantin, *op. cit.*, p. 156. Ne amintim, în acest context, de frumoasele versuri ale lui George Coșbuc, din *Stema țării* (1903), poem inclus în seria *Cânteceleor de vitejie*: „... Zimbru și vultur, și leu/ Fui când mi-a călcat păgânul/ Patria și dreptul meu. (s.n.)/ Și va fi românul/ Și de-acum român mereu,/ Zimbru și vultur și leu/ Și viteazul lumii.” – G. Coșbuc, *Cîntece de vitejie. Poezii*, II, [București], Editura pentru Literatură, 1966, p. 25-26.

Cuza din 1863⁴⁵. Nu trebuie uitat și că, în 1872, cea dintâi ceremonie de înmânare a Medaliei „Virtutea Militară” avusese loc la Târgoviște, pe câmpia Susani, prilej pentru ca domnul să rostească o frumoasă cuvântare în care, invocând amintirea vechii Cetăți de Scaun, a preamărit gloria oștenilor de altădată⁴⁶.

Ceremonia de decorare urma să respecte prevederile cuprinse în *Regulamentul Medaliei Militare* (art. 22-26). Trupele trebuiau să poarte marea ținută – în fapt, după cum o arată reproducerea din „The Illustrated London News”, militarii prezenți la ceremonie au îmbrăcat ținute de serviciu / campanie – prezentând armele la citirea decretului și la prinderea în pieptul celui decorat a medaliei conferite. Purtând marea ținută, primitorul medaliei era salutat de muzica militară, întorcându-se, în acordurile acesteia, până la locul pe care îl ocupa în front. Cum cel decorat avea gradul de general, „brigada sau divizia, după grad”, urma să fie prezente la acest ceremonial, care era adus la cunoștința generală prin citare în toate corpurile de oaste. Cunoaștem că, în 13/25 mai, trupele au fost așezate pe două linii, cu fața către reședința domnească. În cea dintâi linie, sub comanda colonelului Grigore Borănescu⁴⁷ (comandant al Brigăzii 2 Infanterie), erau amplasate Batalionul 2 Vânători, Regimentul 5 linie și Regimentul 16 Dorobanți. În cea de-a doua linie, sub comanda colonelului George Rosnoveanu⁴⁸ (comandant al Brigăzii

⁴⁵ George Ioan Lahovari, general C. I. Brătianu, Grigore G. Tocilescu, *Marele Dicționar Geografic al României. Alcătuit și prelucrat după dicționarele parțiale pe județe*, volumul 1, București, Stab. Grafic J.V. Socescu, 1898, p. 715.

⁴⁶ *** *Cuvântările regelui Carol I. 1866-1914*, I, 1866-1886, ediție îngrijită de Constantin C. Giurescu, București, Fundația pentru Literatură și Artă „Regele Carol II”, 1939, p. 152-153.

⁴⁷ *** *Anuarul Armatei Române...*, p. 141. Născut în 1835, Grigore Borănescu a fost, pe rând, elev (1854), sublocotenent (1856), locotenent (1859), căpitan (1862), maior (1865), locotenent-colonel (1868), respectiv colonel (1871). La finalul războiului, avea Ordinul „Steaua României” în grad de Ofițer.

⁴⁸ Este vorba despre colonelul Gheorghe Ruset-Roznovanu (1834-1904). Absolvent al Școlii de Cavalerie de la Petersburg, fost ofițer al Regimentului Imperial de Gardă Călăre, a activat apoi în Armata Română, comandând Brigada 4 Călărași în timpul Războiului de Independență. După război s-a retras din armată, devenind pe rând prefect de Neamț, deputat (și președinte, o scurtă vreme, al Camerei Deputaților), respectiv atașat de ambasadă în Imperiul Rus. A ctitorit biserica în stil rusesc, cu hramul „Sf. Nicolae” (1890-1892), de pe moșia sa de la Roznov (jud. Neamț). V. Silviu Văcaru, Iulian Vasile, *Comori de artă religioasă la biserica „Sf. Nicolae” din Roznov*, în „Monumentul”, XI, Lucrările Simpozionului Național „Monumentul – Tradiție și viitor”,

4 Cavalerie), erau dispuse Bateriile 3 și 4, respectiv Regimentele 7 și 8. Ambulanța era amplasată la 40 de pași îndărătul centrului liniei a doua⁴⁹. Eminamente militar, ceremonialul din 13/15 mai 1877 îl amintește pe cel care, la 21 martie 1852, a urmat instituirii „Medaliei Militare” franceze. Cu această ocazie, principele-președinte Ludovic Napoleon (viitorul împărat Napoleon al III-lea), a trecut în revistă, în curtea palatului Tuileries, trupele Brigăzii 1 din cadrul Diviziei 1, distribuind cu acest prilej „cruci și medalii de onoare”⁵⁰.

Considerată a fi o tratare „într-o manieră idealizată” a evenimentului de la Cotroceni⁵¹, reproducerea din „The Illustrated London News” constituie un document veridic⁵², după cum o demonstrează corectitudinea⁵³ cu care sunt redată uniformele militarilor care așteaptă să fie decorați: un dorobanț, doi infanteriști de linie, precum și câțiva vânători pedestri⁵⁴. Lista celor decorați cuprinde, într-adevăr, numele unor militari aparținând tuturor acestor arme, fiind chiar în măsură să avansăm presupunerea că dorobanțul redat în partea stângă a imaginii trebuie să fi fost acel soldat Costache Cioban, din Regimentul

Ediția a XI-a, Iași, 2009, volum coordonat de Mircea Ciubotaru, Lucian-Valeriu Lefter, Aurica Ichim și Sorin Iftimi, Iași, Editura Palatul Culturii, 2012, p. 359, nota 3.

⁴⁹ *DIR, Războiul pentru Independență*, vol. III, nr. 941, p. 507. V. și General-maior dr. Constantin Olteanu, colonel dr. Ilie Ceaușescu, colonel dr. Vasile Mocanu, colonel dr. Florian Tucă, colonel Gheorghe Stoean, *op. cit.*, p. 99.

⁵⁰ Paul Arnaud de Foïard, Raymond Muelle, Jean Pétot, Nathalie Wool, *La Médaille Militaire d'hier et d'aujourd'hui*, Paris, Éditions Mango, 2002, p. 8-9.

⁵¹ Cornel I. Scafeș, Horia Vl. Șerbănescu, Corneliu M. Andonie, Ioan I. Scafeș, *op. cit.*, p. 44.

⁵² Există, totuși, câteva aspecte pe care artistul nu le-a înregistrat cum trebuie. Bunăoară, în imagine apare și drapelul aparținând, probabil, uneia dintre unitățile prezente la ceremonie. Artistul a redat întocmai conținutul pânzei drapelului, care este conform modelului 1872 (aflat pe atunci în uz); în schimb, în vârful hampei, acolo unde ne-am fi așteptat să aflăm acvila cu cruce în cioc (stând pe un soclu cu inscripția „Onoare și Patria”), artistul special al „The Illustrated London News” a redat o terminație ogivală, care nu corespunde modelelor aflate în uz, în timpul Războiului de Independență – cf. colonel P. V. Năsturel, *Steagul, stema română, însemnele domnești, trofee. Cercetare critică pe terenul istorii (cu numeroase figuri în colorii)*, Stabilimentul de Arte Grafice „Universala”, București, 1903, p. 104-105 (*Decretul Domnesc nr. 498 din 8/20 martie 1872, pentru promulgarea Legii pentru modificarea armelor țării*), 113-117 (descrieri drapele model 1872, confecționate în 1873) și fig. 73.

⁵³ Cf. Cornel I. Scafeș, Horia Vl. Șerbănescu, Corneliu M. Andonie, Ioan I. Scafeș, *op. cit.*, pl. 3 și 4.

⁵⁴ Adrian-Silvan Ionescu, *Penel și sabie...*, p. 46.

16 Dorobanți, care a fost decorat cu Medalia „Virtutea Militară” de argint – acesta fiind și singurul dorobanț decorat pentru luptele de la Oltenița.

Fiind de acord cu observația potrivit căreia fizionomiile personalităților participante la eveniment, așa cum au fost redată de către artistul corespondent al periodicului britanic, corespund destul de puțin celor reale⁵⁵, remarcăm faptul că decorarea generalului Manu a avut loc călare, ceea ce ne duce cu gândul la iconografia franceză din secolul al XIX-lea, asociată decorării militarilor: monumentala pânză a lui Jean-Baptiste Debret (1808), reprezentându-l pe Napoleon I, călare, decorându-l pe grenadierul rus Lazarev (la Tilsit, în 1807)⁵⁷ – eveniment relatat și de L. N. Tolstoi, în *Război și pace*⁵⁸ – respectiv gravura înfățișându-l pe mareșalul Mac-Mahon, tot călare, decorând drapelul Regimentului 2 Zuavi, după bătălia de la Magenta (1859)⁵⁹.

Presa vremii a reflectat, în cuvinte frumoase, ceremonia de decorare de la Cotroceni. Nou apărutul cotidian politic și literar „România Liberă” (director Dim. August. Laurian)⁶⁰ își asuma misiunea de a

„...consemna cu recunoștință în cartea deșteptării naționale pe bravi oșteni, cari fac fala armatelor noastre. Divizia de la Oltenița, care pleacă spre Calafat, a primit o îmbărbătare puternică de la Suveranul nostru. (...) Unul dintre soldați, ce urma a se decora, fiind rănit și aflându-se în spitalul militar, Măriile Lor au mers acolo, și M.S. Doamna i-a pus însăși cu mâna Sa crucea de onoare pe piept...”⁶¹.

Pe marginea acestui ultim detaliu, observăm faptul că înmânarea distincției de către doamna Elisabeta anticipează viitoarea instituire a „Crucii Comemorative Elisabeta” (1878), însemn destinat doamnelor care s-au implicat în organizarea de ambulanțe și spitale, au îngrijit răniții sau au făcut donații în beneficiul sectorului sanitar al Armatei României⁶². Potrivit art. IV al

⁵⁵ *Ibidem*.

⁵⁷ Xavier Salmon, *Trésors cachés. Chefs-d'œuvre du cabinet d'Arts graphiques du château de Versailles*, Somogy, Paris – Rouen – Le Mans, éditions d'Arts, 2001, p. 108.

⁵⁸ L. N. Tolstoi, *Război și pace*, vol. II, ediția a IV-a, în românește de Ion Frunzetti și N. Parocescu, București, Editura Univers, 1971, p. 170-171.

⁵⁹ Paul Arnaud de Foïard, Raymond Muelle, Jean Pétot, Nathalie Wool, *op. cit.*, p. 19.

⁶⁰ Georgeta Răduică, Nicolin Răduică, *Dicționarul presei românești (1731-1918)*, București, Editura Științifică, 1995, p. 366.

⁶¹ „România Liberă”, anul I, nr. 1, duminică, 15 mai 1877, [p. 1].

⁶² Ion Safta, Rotaru Jipa, Tiberiu Velter, Floricel Marinescu, *op. cit.*, p. 102.

Regulamentului acestei distincții, ea era conferită de către „... Măria Sa Doamna, cu autorizarea Măriei Sale Domnitorului...”⁶³.

La rândul său, cotidianul politic, economic și literar „Timpul”, oficios al conservatorilor⁶⁴, relatează pe larg ceremonia, precizând că aceasta a început la orele 8.00 dimineața:

„... După ce Înălțimile Lor (Carol I și Elisabeta, n.n.) au trecut pe dinaintea frontului, salutate de urările trupelor, M.S. Domnitorul a ordonat comandantului diviziunii să [ii] scoată înainte pe ofițerii, subofițerii și soldații cari, prin măsuri inteligente, sânge rece și vitejie, s-au distins în timpul acelor repetite (= repetate, n.n.) bombardări ale Olteniței, când s-a[u] azvârlit asupra trupelor noastre aproape 600 de obuze. Lăudându-i de atitudinea lor, Măria Sa a binevoit a conferi medalia de *virtute militară* (s.a.) generalului Manu, ca o răsplată a meritului său personal și a purtării trupelor de sub comanda sa. Măria Sa a acordat aceeași distincțiune colonelului Pereț și acelor ofițeri de artilerie cari au dirijat tunurile noastre cu atâta precizie, punând foc Turtucaiei și stând neclintiți sub bombele turcești, ce cădeau în bateriile române, stricau parapetele și demontau un tun. Apoi, M.S. Domnitorul a pus pe pieptul soldaților cari s-au semnalat (= distins, n.n.), medalia militară precum și *Steaua României clasa [a] 5-a* (= în grad de Cavaler, n.n.); acest ordin a fost conferit de Măria Sa unui dorobanț și unui vânător ce se distinseseră în luptele de avanposturi, lovind cu mare precizie sentinelele turcești. Trupele au prezentat armele și decorații au reintrat în rânduri în sunetul muzicilor...”⁶⁵

În continuare, este relatat același duios episod al decorării unui soldat rănit, aflat în spitalul militar, chiar de către doamna Elisabeta, amintindu-se și faptul că întreaga festivitate s-a încheiat cu defilarea trupelor prezente.

Este interesant de remarcat că o relatare identică a fost publicată, în aceeași zi⁶⁶, în „Românulu” (săptămânal politic și literar, coordonat de C. A. Rosetti)⁶⁷, ambele periodice copiind întocmai – cuvânt cu cuvânt! – relatarea inserată, la o zi după eveniment, în „Monitorul Oficial”⁶⁸.

⁶³ *Decretul Domnesc nr. 2270 din 7/19 octombrie 1878*, publicat în *MO*, nr. 224, duminică, 8/20 octombrie 1878, p. 5.696.

⁶⁴ Georgeta Răduică, Nicolin Răduică, *op. cit.*, p. 409.

⁶⁵ „Timpul”, anul II, nr. 112, duminică, 15 mai 1877, p. 2.

⁶⁶ „Românulu”, anul XXI, duminică, 15 mai 1877, p. 432.

⁶⁷ Georgeta Răduică, Nicolin Răduică, *op. cit.*, p. 370-371.

⁶⁸ *MO*, nr. 109, sâmbătă, 14/26 mai 1877, p. 3.217.

Cuvinte frumoase aveau să fie publicate și de către „Le Journal de Bucarest”, publicație „politică, științifică, literară și comercială” de limbă franceză, ce apărea bisăptămânal sub direcția bunului filoromân Ulysse de Marsillac⁶⁹. Textul precizează că amândoi soldații decorați cu Ordinul „Steaua României” fuseseră răniți (așadar, nu numai Costache Ochian, despre care știm deja că fusese rănit, ci și camaradul său, soldatul Dinu Enache), adăugându-se și detaliul, deja cunoscut, al decorării altui rănit, la spital, de către doamna Elisabeta. Textul se încheie astfel: „... Ainsi les premières décorations roumaines auront été conquises sur le champ de bataille ...”⁷⁰.

Laudativ avea să scrie și „Telegraphulu”, cotidian politic, istoric și literar (redactor-șef I. C. Fundescu)⁷¹, relatând mai pe scurt cele întâmplate, amintind numele generalului Manu, al locotenent-colonelului Pereț, precum și al locotenenților Grecescu și Fotino și încheind astfel:

„...Ne pare rău că nu știm numele și acestora din urmă (ale celorlalți ofițeri și soldați decorați, n.n.), câți au primit aceste recompense, spre a satisface nerăbdarea părinților și a fraților lor cari o așteaptă. Nu vom întârzia însă. Credem că chiar mâine ne vom procura aceste nume scumpe românilor, căci ele au început, după două sute de ani, să intre în foc pentru patrie, cu tot curajul și devotamentul ce-l au moștenire de la strămoșii lor...”⁷².

(Reamintim, în acest context, faptul că decretul de decorare va fi publicat cu o întârziere de peste trei săptămâni!)

În același timp, „Telegraphulu” nu a pierdut ocazia de a privi dincolo de entuziasmul unanim al momentului instituirii Ordinului „Steaua României”, precum și al ceremonialului de la Cotroceni, arătând apăsător că decorațiile se puteau lesne transforma într-un instrument aflat în mâinile guvernului:

„... Am fost întotdeauna contra instituirii decorațiunilor în țara noastră, pentru că ele sunt o instituție antidemocratică și corupătoare a societății. Nimeni nu poate să tăgăduiască o veritate (= un adevăr, n.n.) atât de mult cunoscută, că tot ce lucește mai mult atrage mai mult, îți ia ochii, cum zice

⁶⁹ Georgeta Răduică, Nicolin Răduică, *op. cit.*, p. 246.

⁷⁰ „Le Journal de Bucarest”, huitième année, No. 688, dimanche, 27 mai 1877 (n[ouveau] s[tyle]).

⁷¹ Georgeta Răduică, Nicolin Răduică, *op. cit.*, p. 406-407.

⁷² „Telegraphulu”, anul VII, nr. 1.527, sâmbătă, 14 mai 1877, [p. 1].

românul. Aceea ce (= ceea ce, n.n.) lucește mai mult în societate, și mai cu seamă unde forma de guvernământ este nici cezariană nici republicană, sunt banii, bijuteriile și decorațiunile. Acestea sunt uneltele cele mai periculoase pentru a corupe. Astăzi avem un guvern de care suntem siguri că nu va alerga la mijloace corupătoare niciodată, fiindcă el nu se reazemă decât pe dreptate și pe încrederea națiunii. Va veni însă mâine un guvern de acelea ce am avut și care nu se va rezema decât pe corupțiune și pe violență...”⁷³.

Era vorba despre un punct de vedere deja expus în dezbaterile parlamentară prilejuită de instituirea Ordinului „Steaua României”; deși inițiativa guvernamentală a fost încununată de succes, parcursul legislativ a fost unul sensibil, cu un număr semnificativ de voturi „contra” în Camera decizională, din dezbateri reieșind faptul că o parte a spectrului politic fie nu consimțea deloc la atribuirea decorațiilor în societatea românească, fie admitea acest lucru, dar în scopul restrâns al răsplătirii faptelor de arme din conflictul abia început cu Imperiul Otoman⁷⁴. Cu acest prilej, „Telegraphulu” nu a făcut decât să răscolească apele abia domolite ale acestei chestiuni, punând în antiteză aprecierea arătată decorării eroilor de la Oltenița, pe de o parte, scepticismului determinat de anticiparea viitoarei folosiri a decorațiilor ca instrument de guvernare, de cealaltă parte. Existau, și la noi, destui oameni care înțeleseseră faptul că, în cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea, distribuirea onorurilor și a recompenselor devenise o veritabilă știință, guvernele și societatea bazându-se pe râvna – și slăbiciunea – cetățenilor, în vederea obținerii de decorații⁷⁵.

În ansamblu, instituirea Ordinului „Steaua României”, precum și cea dintâi conferire a acestuia, precum și a Medaliei „Virtutea Militară”, ca decorații de război, au avut ecouri favorabile. De la declarații ditirambice, precum găsim într-unul dintre primele numere ale „României Libere”⁷⁶ – „... Principele Carol va fi în mijlocul soldaților români; împrejurul său să fim cu toții și *Steaua României* (s.a.) va străluci pe piepturile a mii de oșteni ...” – până la seria de notițe dedicate noului ordin, în săptămânalul „Familia” de la Budapesta (proprietar și redactor

⁷³ *Ibidem*, anul VII, nr. 1.528, duminică, 15 mai 1877, [p. 1].

⁷⁴ Simion Câlția, *op. cit.*, p. 231-232.

⁷⁵ Olivier Ihl, *Gouverner par les honneurs. Distinctions honorifiques et économie politique dans l'Europe du début du XIXe siècle*, în „Genèses”, 55, juin 2004, p. 16 și următoarele.

⁷⁶ „România Liberă”, anul 1, nr. 1, miercuri, 18 mai 1877, [p. 1].

Iosif Vulcan⁷⁷, presa vremii a primit cu satisfacție știrile referitoare la conferirea unor onoruri care simbolizau neatârarea țării (la Iași va fi chiar înființat un jurnal politic, denumit „Steaua României”, care a funcționat între 1877 și 1881)⁷⁸. Conferirile de decorații – care au continuat, în timpul operațiilor din sudul Dunării⁷⁹ – au fost inegal reflectate în cultura acelor timpuri. Astfel, în vreme ce, în creația literară, poeme precum *Penes Curcanul* și *Sergentul* ale lui Vasile Alecsandri au lăsat nepieritoare amintirea decorațiilor acordate în timpul războiului (exemplul acestuia fiind urmat și de alți câțiva autori)⁸⁰, în arta plastică exemplele aproape că lipsesc, cu excepția unor compoziții ocazionale, precum în litografia lui Johann Nepomuk Schönberg (1878) înfățișând intrarea triumfală a armatei la București din data de 8/20 octombrie 1878; ceremonia decorării unor drapele, redată aici, reprezintă doar unul dintre cadrele unei compoziții mai ample⁸¹ (Fig. 7). Cu acest prilej, Carol I a dat *Înaltul Ordin de Zi către armată la intrarea triumfală în capitală*⁸², textul oficial precizând că: „... Am ales această zi memorabilă, spre a pune la drapelele armatei aducerea aminte nepieritoare a trecerii Dunărei și a decora drapelele regimentelor care, la Smârdan, au lăsat o urmă mai mult despre vitejia română...”⁸³. Alte reprezentări lipsesc, aceasta în condițiile în care Războiului de Independență i se asociază o amplă iconografie:

⁷⁷ „Familia”, anul XIII, nr. 20 din 15/27 mai 1877, p. 238; nr. 21 din 22 mai/3 iunie 1877, p. 251; nr. 22, 29 mai/10 iunie 1877, p. 261

⁷⁸ Georgeta Răduică, Nicolin Răduică, *op. cit.*, p. 396.

⁷⁹ Documentele redactate în timpul campaniei cuprind numeroase mențiuni referitoare la înaintarea propunerilor de decorare, la portul decorațiilor ori la înmânarea acestora: *DIR, Războiul pentru Independență*, vol. IV (15 iunie 1877 – 15 iulie 1877), nr. 514; *ibidem*, vol. V (16 iulie 1877 – 31 august 1877), nr. 493, 1177, 1289, 1292; *ibidem*, vol. VI (1 septembrie 1877 – 15 octombrie 1877), nr. 4, 54, 96, 175, 209, 258, 367, 437, 490, 630, 726, 778, 1.023-1.024, 1.047, 1.067, 1.092.

⁸⁰ Tudor-Radu Tiron, *Onoare și memorie. Mențiuni referitoare la decorații în creația literară românească modernă*, în *In honorem Mircea Ciubotaru*, Lucian-Valeriu Lefter, Mihai-Bogdan Atanasiu (editori), Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2015, p. 445-450.

⁸¹ Adrian-Silvan Ionescu, *Picturi puțin cunoscute cu subiecte din războiul de independență datorate lui Johann Nepomuk Schönberg*, în *MN*, XI, 1999, p. 91-92 și fig. 11. Imaginea este reprodusă și de Marin Nicolau-Golfin, *1877 în imagini*, București, Editura Sport-Turism, 1977, p. 107.

⁸² *** *Cuvântările regelui Carol I ...*, p. 293.

⁸³ Este vorba despre drapelele Regimentelor 4 și 6 Infanterie de linie, precum și al Regimentului 9 Dorobanți, care au primit Ordinul „Steaua României” în grad de Mare Cruce – Cornel I. Scafes, Horia VI. Șerbănescu, Corneliu M. Andonie, Ioan I. Scafes, *op. cit.*, p. 301.

imagini publicate în presă, compoziții care au circulat sub formă de foi volante, respectiv lucrări datorate unui număr însemnat de artiști ai perioadei⁸⁴. Nu cunoaștem ca, la comanda ori la îndemnul autorităților, să se fi realizat compoziții care să preamărească ceremoniile de decorare – așa cum au fost, în Franța primei părți a veacului al XIX-lea, lucrări rămase de referință pentru ceremonialul înmânării decorațiilor, precum cele semnate de Jean-Baptiste Debret (la care ne-am referit și mai sus), *Première distribution des croix de la Légion d'honneur dans l'église des Invalides par l'empereur, 14 juillet 1804* (1810) (Fig. 8), de Antoine-Jean Gros, *Napoléon, visitant le Salon du Louvre, remet à des artistes des croix de la Légion d'honneur* (1808)⁸⁵, ori de François-Joseph Heim, *Charles X distribuant des récompenses aux artistes à la fin du Salon de 1824* (1825)⁸⁶.

În schimb, promovarea decorațiilor a avut loc îndeosebi prin cuvântul tipărit, alături de alte măsuri luate, în timpul războiului, de către autorități, în scopul răsplătirii și stimulării eroismului militarilor. Paginile „Monitorului Oficial” includeau cuvântările prilejuite de acordarea unor însemne; chiar în cel dintâi număr pe 1878 erau publicate cuvintele, puține, dar bine alese, pe care domnul le-a rostit, în sala tronului a palatului de la București, cu prilejul decorării drapelului Regimentului 13 Dorobanți (31 decembrie 1877 / 12 ianuarie 1878):

„Regimentul 13 a meritat prin bravura sa cea mai mare distincțiune. «Steaua României» pe drapelul vostru va aminti pururea că dorobanții de Iași și Vaslui au fost cei dintâi care au dat piept cu dușmanul. La 27 august am avut ocaziunea a admira vitejia voastră, pe care niciodată nu o voi uita. Întoarceți-vă acum în a doua Capitală a României, care poate fi mândră de voi. Trăiască bravul regiment 13!”⁸⁷.

⁸⁴ Am avut în vedere imaginile reproduse de către Marin Nicolau-Golfin, *op. cit.*

⁸⁵ Octave Aubry, *Napoléon*, Editions Flammarion, 1936, p. 181, respectiv pl. anexa la p. 161.

⁸⁶ Benoît de Fauconpret, *Un précurseur de l'ordre des Arts et des Lettres: l'ordre de Saint-Michel*, în *Un demi-siècle en l'honneur des «Arts et Lettres». Actes du colloque pour le cinquantenaire de l'ordre des Arts et des Lettres*, préface de Frédéric Mitterand, ministre de la Culture et de la Communication, sous la direction de Pierre Mollier, Comité d'histoire du ministère de la Culture et de la Communication, Société d'histoire des ordres et décorations, Paris, 2009, p. 18-19.

⁸⁷ *** *Cuvântările regelui Carol I...*, p. 277. Drapelul Regimentului 13 Dorobanți a primit Ordinul „Steaua României” în grad de Mare Cruce – Cornel I. Scafeș, Horia Vl. Șerbănescu, Corneliu M. Andonie, Ioan I. Scafeș, loc. cit.

Despre răsplată și stimulare prin instituirea de decorații va fi vorba și în proclamațiile date către Armată, în ultima parte a războiului. Astfel, în 12/24 noiembrie 1877, după victoria de la Rahova, era anunțată viitoarea instituire a Medaliei „Apărătorilor Independenței”⁸⁸, iar în 2/14 decembrie același an, după capitularea armatei otomane la Plevna, tuturor militarilor le-au fost promise decorații, în semn de recunoștință pentru vitejia de care au dat dovadă: „... În curând vă veți întoarce în țară, purtând fiecare scris pe pieptul său virtutea sa de oștean și devotamentul său pentru Patrie, «Crucea trecerii Dunării» și medalia «Apărătorilor independenței României»...”⁸⁹.

Am trecut în revistă, în cele de mai sus, informațiile referitoare la ceremonia de decorare de la Cotroceni. Am precizat data exactă a acesteia, am stabilit care au fost persoanele implicate și cum a decurs ceremonia, demonstrând faptul că avem de-a face cu cel dintâi eveniment de acest fel (în legătură cu conferirea decorațiilor de război). Ne-am raportat permanent la legislația referitoare la cele două decorații înmânate la 13/25 mai 1877, Medalia „Virtutea Militară” și Ordinul „Steaua României” – aceasta din urmă împlinind, anul acesta, 140 de ani de la instituire. Tot astfel, am încercat să stabilim paralele cu alte reprezentări de epocă ale unor ceremonii de decorare, punând în evidență valoarea de document iconografic a ilustrației din „The Illustrated London News”, care, din datele pe care le avem, constituie cea dintâi reprezentare a unui eveniment de acest fel din țara noastră.

Încheiem cu versurile poemului patriotic „Steaua României”, pe care George Sion i-l va dedica, în ziua de 10/22 mai 1877, domnului Carol I:

„...Suveran al României!
Steaua noastră-i steaua ta.
Mergi, căci fiii vitejiei
Fruntea ți-o vor încununa (...)
Ai un scut mândru și tare
În a României stea!
Viitorul tău e mare:

⁸⁸ *** *Cuvântările regelui Carol I* ..., p. 264-265.

⁸⁹ *Ibidem*, p. 270. Despre aceste decorații v. Ion Safta, Rotaru Jipa, Tiberiu Velter, Floricel Marinescu, *op. cit.*, p. 100, 127.

Înainte deci cu ea!”⁹⁰.

ANEXĂ

Militari decorați prin *Decretul Domnesc nr. 1.263 din 30 mai/11 iunie 1877*, publicat în „Monitorul Oficial”, nr. 128, din data de miercuri, 8/20 iunie 1877, p. 3.704

A. Medalia „Virtutea Militară” de aur:

1. general Manu George, comandant al Diviziei 4 activă;
2. locotenent-colonel Pereț Alexandru, comandantul Regimentului 8 Călărași;
3. maior Fălcoianu Alexandru, din Regimentul 3 Artilerie;
4. căpitan Lupașcu George, din Regimentul 3 Artilerie;
5. căpitan Gusi Pavel, din Batalionul 2 Vânători;
6. locotenent Fotino Constantin, din Regimentul 3 Artilerie;
7. locotenent Drăgulănescu Alexandru, din Regimentul 3 Artilerie;
8. locotenent Grecescu Constantin, din Regimentul 3 Artilerie;
9. locotenent Urlățeanu Alexandru, din Regimentul 3 Artilerie;
10. locotenent Rafail Petre, din Regimentul 3 Artilerie;
11. locotenent Ionescu Chiriță, din Regimentul 5 Infanterie;
12. sublocotenent Stroescu George, din Regimentul 3 Artilerie;
13. sublocotenent Constantinescu Iordan, din Batalionul 2 Vânători.

B. Ordinul „Steaua României” în grad de Cavalier:

1. soldat Ochian Costache, din Regimentul 3 Artilerie, bateria 3;
2. soldat Enache Dinu, din Batalionul 2 Vânători.

C. Medalia „Virtutea Militară” de argint:

1. sergent-major Dumitrescu George, din Batalionul 2 Vânători;
2. sergent-major Proca Pavel, din Regimentul 5 linie;
3. sergent Davidescu Ștefan, din Regimentul 3 Artilerie, bateria 3;
4. sergent Manolescu George, din Regimentul 3 Artilerie, bateria 4;
5. sergent Turcu Ioniță, din Regimentul 3 Artilerie, bateria 4;
6. sergent Ripil Anton, din Regimentul 8 Călărași;
7. sergent Porumbaru Ioan, din Regimentul 8 Călărași;
8. brigadier Gălățeanu Ioan, din Regimentul 8 Călărași, escadronul Bacău;
9. subchirurg Grancea Nicolae, din Batalionul 2 Vânători;
10. brigadier Enache Ilie, din Regimentul 3 Artilerie, bateria 3;
11. caporal Trofaru Nicolae, din Regimentul 5 linie;

⁹⁰ „Familia”, anul XIII, nr. 23, 5/17 iunie 1877, p. 265-266. Poemul va fi reluat și în „Transilvania. Foaia Asociațiunii transilvane pentru literatura română și cultura poporului român”, anul X, nr. 12, 15 iunie 1877, p. 144.

DIN VREMEA RĂZBOIULUI DE INDEPENDENȚĂ...

12. soldat Cimpoiu Manea, din Batalionul 2 Vânători;
13. soldat Cioban Costache, din Regimentul 16 Dorobanți, compania 1;
14. sergent milițian Moruzi Dimitrie, din milițiile Ilfov.

Fig. 1 – Ceremonia de decorare de la Cotroceni.
Reproducere după „The Illustrated London News”
(No. 7979 – vol. LXX, Saturday, June 16, 1877) – colecția autorului.

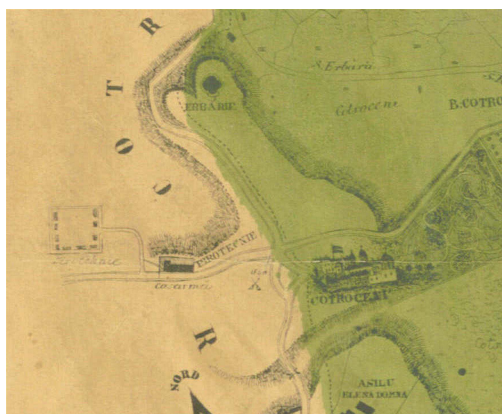

Fig. 3 – Ordinul „Steaua României”
în grad de Cavaler, de război,
Muzeul Național de Istorie a României.

Fig. 2 – Câmpul de lângă Palatul
Cotroceni. Detaliu după planul orașului
București (Bucuresci, capital României),
de maiorul Dimitrie Pappazoglu (1871).

Fig. 4 – Medalia „Virtutea Militară” de argint, Muzeul Național de Istorie a României.

Fig. 5 – Generalul George Manu – portret fotografic în uniformă, cu decorații, din ultima parte a secolului al XIX-lea. Reproducere după *** *Discursurile generalului G. Manu (1871-1906) adunate și colecționate de B. Mangâru. Pentru a servi la cunoașterea Istoriei Moderne a României*, Tipografia Curții Regale, F. Göbl Fii, București, 1906, planșă la p. [490] (cea de-a treia distincție așezată pe baretă este Medalia „Virtutea Militară”, de aur, primită în 1877).

Fig. 6 – Domnul Carol I și doamna Elisabeta alături de un grup de militari răniți, participanți la Războiul de Independență, în fața bisericii de la Cotroceni. Fotografie de Franz Duschek (1878), *Biblioteca Academiei Române*.

Fig. 7 – Ceremonia decorării unor drapele de către domnul Carol I. Detaliu după compoziția lui Johann Nepomuk Schönberg, înfățișând intrarea triumfală a armatei la București (8/20 octombrie 1878) – foaie volantă, *Muzeul Național de Artă al României*.

Fig. 8 – Cereemonie de decorare în timpul Primului Imperiu francez:
„La première distribution des croix de la Légion d’honneur dans l’église des Invalides
par l’empereur, 14 juillet 1804 (1810)”.

Gravură de Chaillot după tabloul lui Jean-Baptiste Debret – colecția autorului.